

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-7>

**MECHANISMS FOR ENSURING COMPLIANCE
WITH THE OBLIGATIONS OF THE ORGANIZATION
FOR SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE
FROM THE HUMAN DIMENSION**

**МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
ОРГАНІЗАЦІЇ З БЕЗПЕКИ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ
З ЛЮДСЬКОГО ВИМІРУ**

Zavorotchenko T. M.

*Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor,
Associate Professor of the Department
of Theory of State and Law,
Constitutional Law and Public
Administration,
Dnipro National University named after
Oles Honchar
Dnipro, Ukraine*

Заворотченко Т. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії держава і
права,
конституційного права та
державного управління
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

В рамках Організації з безпеки та співробітництва в Європі була створена система нагляду за дотриманням зобов'язань ОБСЄ, яка поступово вдосконалювалась. Процедури функціонування відрізняються від цієї системи процедур, передбачених юридичними документами з прав людини. Зокрема, вони характеризуються значною гнучкістю, яку, однак, не слід прирівнювати до ефективності системи.

Специфічний механізм моніторингу в системі людського виміру ОБСЄ відомий як «механізм людського виміру». Цей механізм складається з двох основних елементів: Венського механізму і механізму, який частково представляє собою подальший розвиток Венського механізму. Разом застосовувані, обидва вони складають стабільну систему нагляду за дотриманням зобов'язань в сфері людського виміру.

Основа Венського механізму, який складається з чотирьох етапів, була закладена в Венському Заключному документі 1989 р., який згодом отримав подальший розвиток, особливо на Конференціях з людського виміру в Копенгагені (1990 р.) та на Зустрічі в Гельсінкі (1992 р.). [1, с. 95].

В даний час цей механізм складається з чотирьох елементів: 1) обмін інформацією і письмова відповідь на запити та на представлення, які надсилались членам Організації з безпеки та співробітництва в Європі іншими учасниками з питань, пов'язаних з людським виміром, повинні проводитися в короткі терміни – не більше 10 днів; зазвичай такі зв'язки підтримуються за допомогою дипломатичних каналів; 2) проведення двосторонніх зустрічей з іншими учасниками організації за їх проханням для обговорення проблем людського виміру, включаючи конкретні ситуації та особливі випадки з метою їх вирішення; час та місце таких зустрічей повинно бути визначено якомога швидше за обоюсторонньою згодою – як правило, протягом одного тижня після дати отримання прохання; в ході двосторонніх зустрічей країни ОБСЄ повинні уникати тем, які не пов'язані з предметом обговорення, якщо тільки обидві сторони не виявили на те бажання; місцем проведення таких зустрічей може бути Бюро з демократичних інститутів та прав людини; 3) будь-яка країна – учасниця Організації з безпеки та співробітництва в Європі, яка вважає це необхідним, може залучити увагу інших учасників з дипломатичних каналів або за допомогою Бюро з демократичних інститутів та прав людини до тих або інших ситуацій та питань людського виміру); 4) будь-яка країна – учасниця Організації з безпеки та співробітництва в Європі, яка вважає це необхідним, може ділитися відомостями про обміни інформацією та відповідях на свої запити про результати двосторонніх зустрічей, включаючи інформацію про ситуації та конкретні випадки, на оглядових конференціях, котрі проводяться кожні два роки, та на виконавчих зустрічах;

Венський механізм представляє собою постійно діючу систему нагляду, яка нагадує процедуру розгляду міждержавних скарг. Якщо в країну в межах даного механізму надійшов запит на інформацію від будь-якої з країн Організації з безпеки та співробітництва в Європі, то вона зобов'язана надати відповідь на такий запит. Вона також зобов'язана задовольнити наступне прохання про двосторонню зустріч. До недоліків Венського механізму можна віднести, по-перше, відсутність санкцій у випадку доказу порушення зобов'язань з людського виміру і, по-друге, вимога консенсусу при прийнятті рішень Організації з безпеки та співробітництва в Європі. Виходячи з принципу консенсусу, неможна робити жодних дій проти волі держави, щодо якого рішення може стосуватися. Отже, ефективність Венського механізму багато в чому залежала від політичного тиску. Істотним недоліком Венського механізму є відсутність елементу

незалежності: механізм функціонував лише на міжурядовому рівні. Цей недолік був усунений на Московській зустрічі Організації з безпеки та співробітництва в Європі у 1991 р. На цій зустрічі Венський механізм був доповнений системою місій незалежних експертів або доповідачів в сфері людського виміру Організації з безпеки та співробітництва в Європі. Ця система, яка частково представляє собою подальший розвиток Венського механізму дуже складна. Вона включає п'ять окремих процедур, які можуть використовуватися незалежно одна від одної для установа мисій доповідачів та експертів. Дві з них пов'язані з Венським механізмом: по-перше, після першої або другої фази застосування Венського механізму країна-ініціатор може запропонувати іншій державі запросити місію експертів; по-друге, якщо інша держава відмовляється це робити, то сторона, яка просить може ініціювати відправку місії експертів проти волі іншої держави за умови, що така ініціатива знаходить підтримку ще п'яти держав Організації з безпеки та співробітництва в Європі. Таким чином, в межах Венського механізму була створена можливість проведення незалежної експертизи випадків порушення зобов'язань людського виміру [2, с. 224].

Далі, механізм, який частково представляє собою подальший розвиток Венського механізму включає три процедури, які можна використовувати для встановлення місій. Ці процедури, не пов'язані з застосуванням Венського механізму, такі:

1) Добровільна згода місії експертів країною Організації з безпеки та співробітництва в Європі; рішення Народи глав держав про заснування місії експертів або доповідачів «надзвичайної місії» доповідачів у випадках «особливо серйозної небезпеки» з метою виконання положень людського виміру. Ці місії повинні складатися з незалежних експертів, обраних зі списку, до якого включені до трьох експертів, призначених кожною державою Організації з безпеки та співробітництва в Європі. Система місій експертів або доповідачів в сфері людського виміру стала першим відхиленням від суворих міжурядових процедур нагляду Організації з безпеки та співробітництва в Європі, які існували досі. Мандати таких місій можуть відрізнятися залежно від процедури, на основі якої вони виникли.

Крім розглянутого механізму контролю над дотриманням вимог людського виміру були розроблені і інші процедури і засоби.

2) Будь-яке питання, котре відноситься до людського виміру, може бути підняте на зустрічах різних політичних органів Організації з безпеки та співробітництва в Європі, особливо Постійної ради,

Наради глав держав та міністерських органів, а також на щорічних зустрічах Організації з безпеки та співробітництва в Європі.

3) Питання людського виміру можуть вирішуватися за допомогою апеляцій до загальних механізмів Організації з безпеки та співробітництва в Європі, таких, як різні процедури мирного залагодження спірних питань або Берлінський надзвичайний механізм.

Разом з тим важливо пам'ятати, що Організація з безпеки та співробітництва в Європі не має механізмів розгляду індивідуальних скарг на порушення будь-яких прав та основних свобод людини та їх захист міжнародно-правовими засобами. Однак це не позбавляє неурядові організації можливості звертатися до структури Організації з безпеки та співробітництва в Європі та привертати її увагу до фактів або ситуацій порушення прав людини в тій або іншій країні та об'єднувати зусилля для забезпечення прав людини.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі підтримує зв'язок з неурядовими організаціями, в першу чергу за допомогою Бюро з демократичних інститутів і прав людини, котре складається з двох відділів: відділу з виборів та відділу з людського виміру (будівництву демократії). Відділ з виборів відіграє активну роль у спостереженні за проведенням виборів та в сприянні становленню національних виборчих органів, надає технічну допомогу щодо розвитку національних правових інститутів, займається підготовкою спостерігачів Організації з безпеки та співробітництва в Європі, котрі сліdkують за положенням сфері прав людини і проведенням виборів. Відділ з людського виміру (будівництву демократії) здійснює конкретні програми, спрямовані на формування неурядових організацій, побудову громадянського суспільства та розвиток демократії і прав людини в країнах – учасницях Організації з безпеки та співробітництва в Європі [3, с. 117].

Таким чином, загальновизнані права людини перестали бути об'єктом внутрішньодержавної компетенції, а стали справою всього міжнародного співтовариства. Визнання цих прав не залежить від їх конституційного закріплення, оскільки пріоритет міжнародного права щодо внутрішньодержавного в сфері прав людини став загально-визнаним принципом міжнародного співтовариства.

Література:

1. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. / М. В. Афанасьева, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.] ; за заг. ред.

М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова ; тех. ред. Ю. Д. Батан. Одеса :
Юридична література, 2017. 256 с. С. 95.

2. Мицик В.В. Права людини у міжнародному праві: міжнародно-
правові механізми захисту: підручник для вузів. Київ : Видавництво
Фенікс, 2010. 557 с. С. 224.

3. Гомієн Донна. Путівник з Європейської конвенції про захист
прав людини. Страсбург, 2004. 320 с. С. 117.